

litatem fidelium ordinantur. Sed secundum Gregor. in quadam homil. (28 in Evang., a princ.), regulus reprehendit, quod quærebat corporalem Christi præsentiam. Apostoli etiam impediabant recipere Spiritum Sanctum propter hoc, quod affecti erant ad ejus præsentiam corporalem, ut August. dicit super illud Joan. 14: Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos (tract. 94 in Joan., a med.). Non ergo Christus secundum præsentiam corporalem est in sacramento altaris.

Sed contra est, quod Hilar. dicit in 8 de Trinit.: De veritate carnis et sanguinis Christi non est relictus ambigendi locus; nunc enim et ipsius Domini professione et fide nostra caro ejus vere est cœus, et sanguis ejus vere est potus. Et Ambros. dicit (lib. 6 de Sacramentis tom. 4): Sicut verus Dei Filius est Dominus Jesus Christus, ita vera Christi caro est, quam accipimus, et verus sanguis ejus est potus.

Respondeo dicendum, quod verum corpus Christi et sanguinem esse in hoc sacramento, neque sensu neque intellectu deprehendi potest, sed sola fide, quæ auctoritati divinæ innititur. Unde super illud Luc. 22: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, dicit Cyrill.: Non dubites, an hoc verum sit, sed potius suscipe verba Salvatoris in fide; cum enim sit veritas, non mentitur. Hoc autem conveniens est. Primo quidem perfectione novæ legis. Sacrificia enim veteris legis illud verum sacrificium passionis Christi continebant solum in figura, secundum illud Hebr. 10: Umbras habens lex futurorum bonorum, non ipsam rerum imaginem. Et ideo oportuit, ut aliquid plus haberet sacrificium novæ legis a Christo institutum, ut scilicet contineret ipsum Christum passum, non solum in significatione, vel figura, sed etiam in rei veritate. Et id hoc sacramentum, quod ipsum Christum realiter continet, ut Dionys. dicit 3 c. Eccles. Hierar., est perfectivum omnium aliorum sacramentorum, in quibus virtus Christi participatur. Secundo hoc competit charitati Christi, ex qua pro salute nostra corpus verum nostræ naturæ assumpsit. Et quia maxime proprium amicitiae est convivere amicis, ut Philos. dicit lib. 9 Ethicor. (cap. 4, et lib. 8, cap. 5, tom. 5), sui præsentiam corporalem nobis repromittit in præmium dicens Matth. 24: Ubi fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ. Interim tamen nec sua præsentia corporali nos in hac peregrinatione destituit, sed per veritatem corporis et sanguinis sui, nos sibi conjungit in hoc sacramento, unde ipse dicit Joan. 6: Qui man-

ducat meam carnem et babit meum sanguinem, in me manet et ego in eo. Unde hoc sacramentum est maximæ charitatis signum, et nostræ spei sublevamentum, ex tam familiari conjunctione Christi ad nos. Tertio, hoc competit perfectioni fidei, quæ, sicut est de divinitate Christi, ita est de ejus humanitate, secundum illud Joan. 14: Creditis in Deum, et in me credite. Et quia fides est invisibilium, sicut divinitatem suam nobis exhibet Christus invisibiliter, ita et in hoc sacramento carnem suam nobis exhibet invisibili modo. Quæ quidam non attendentes posuerunt corpus et sanguinem Christi non esse in hoc sacramento, nisi sicut in signo, quod est tanquam hæreticum abiiciendum, utpote verbis Christi contrarium. Unde et Berengarius (habetur de Consecrat., dist. 2, cap. Ego Berengarius), qui primus hujus erroris auctor fuerat, postea coactus est suum errorem revocare, et veritatem fidei confiteri.

Ad 1 ergo dicendum, quod ex hac auctoritate prædicti hæretici (præcipue citatus in fin. corp.), occasionem errandi sumpserunt, male verba August. intelligentes. Cum enim August. dicit (in expositione Psalm. 98, tom. 8): Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis, non intendit excludere veritatem corporis Christi (ut patet ex verbis præcedentibus locum citat.), sed quod non erat manducandum in hac specie, in qua ab eis videbatur. Per hoc autem quod subdit: Sacramentum quod vobis commendavi, spiritualiter intellectum vivificabit vos, non intendit, quod corpus Christi sit in hoc sacramento solum secundum mysticam significationem, sed spiritualiter dicit, id est, invisibiliter et per virtutem Spiritus Sancti. Unde super Joan. (tract. 27, parum ante med.), exponens id, quod dicitur: Caro non prodest quicquam, dicit: Sed quomodo illi intellexerunt, carnem quippe sic intellexerunt manducandam, quomodo in cadavere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur; accedit spiritus ad carnem, et prodest plurimum. Nam si caro nihil prodesset, Verbum caro non fueret, ut habitaret in nobis.

Ad 2, dicendum, quod verbum illud August. (citatum in arg. 2), et omnia similia sunt intelligenda de corpore Christi, secundum quod videtur in propria specie (secundum quod etiam ipse Dominus dicit Matth. 26: Me autem non semper habebitis); invisibiliter tamen sub speciebus hujus sacramenti est, ubi cumque hoc sacramentum perficitur.

Ad 3, dicendum, quod corpus Christi non est eo modo in hoc sacramento, sicut corpus in loco, quod suis dimensionibus loco commensuratur, sed quodam speciali modo, qui est proprius huic sacramento. Unde dicimus, quod corpus Christi est in diversis altaribus, non sicut in diversis locis, sed sicut in sacramento. Per quod non intelligimus, quod Christus sit ibi solum sicut in signo, licet sacramentum sit in generi signi; sed intelligimus corpus Christi hic esse, sicut dictum est (in corp. art.), secundum modum proprium.

Ad 4, dicendum, quod ratio illa procedit de præsentia corporis Christi prout est præsens per modum corporis, id est, prout est in sua specie visibili, non autem prout est spiritualiter, id est, invisibili modo et virtute spiritus. Unde August. dicit super Joan. (tract. 27, parum ante med., tom. 9): Si intellexisti spiritualiter verba Christi de carne sua, spiritus et vita tibi sunt; si intellexisti carnaliter, etiam spiritus et vita sunt, sed tibi non sunt.

COMMENTARIUS.

Veritatem distinguunt D. Thom. a solis signis, umbris et figuris. Unde sensus hujus tituli est, an hoc sacramentum non tantum sit signum, et figura, sed revera corpus ipsum Christi, quod in ipso realiter continetur. Et hoc sensu affirmat, corpus Christi esse in hoc sacramento secundum veritatem. Quod primum probat verbis Christi Domini, quæ statim diligenter expendenda sunt. Deinde adjungit conjecturas. Prima est comparatione novæ et antiquæ legis; comparantur enim ut umbra, et veritas, et ideo decuit, ut Christus, qui in veteribus sacramentis in figura continebatur, in lege nova et in aliquo ejus sacramento vere ac realiter adesset. Quam rationem tetigit Ambros. super ad Hebr. 10, et egregie August., epist. 76, ad Casul., et propterea Chrysost., hom. 83 in Matth., dicit, post figuram, Christum adjunxisse veritatem; et optime Tertull. de Resurrect. carnis, cap. 20: Nec omnia (inquit) imagines sunt, sed et veritas; non omnia umbrae, sed et corpora; nam si omnia figura, quid erit illud, cuius est figura? Ex quibus potest ratio facta confirmari, conferendo hoc Eucharistie sacramentum cum figuris, quibus in veteri lege præsignificatum est; oportet enim, ut illas antecellat, sicut res imaginem, et corpus umbram, juxta doctrinam Pauli 1 ad Cor. 10, ad Galat. 3 et 4, ad Hebr. 10, et ad Colos. 2,

DISPUTATIO XLVI.

AN SIT REALIS PRÆSENTIA CORPORIS CHRISTI IN
HOC SACRAMENTO.

Disputatio octava de Eucharistia. — Hactenus de materia remota hujus sacramenti dictum est; nunc sequitur, ut de ipso sacramento, ac proxima materia ejus, dicamus; quia vero corpus, et sanguis Christi non solum sunt res, et sacramentum, sed etiam intrinsece continentur in materia ejus proxima, et illud componunt, ac sunt veluti substantia ejus, ideo optimo ordine sequitur, ut de hac Christi

præsentia dicamus; ex hac enim cætera pen-
dunt, quæ in hac, et duabus sequentibus
quæstionibus D. Thom. tractat. De hac vero
præsentia tam multa his temporibus scripta
sunt, ut sere nihil addi possit, præsertim in
his, qua ad eruditionem, et Patrum lectio-
nem pertinent; attingemus igitur solum illa,
quæ ad scholasticum institutum satis esse
videbuntur. Ac primum de hac præsentia di-
cemos, an sit, deinde quid sit, ac tandem
quomodo fiat.

SECTIO I.

Utrum sit de fide certum, Christum realiter esse
præsentem in hoc sacramento.

4. Primum hæresis illa, quæ hanc verita-
tem negavit, inter Graecos illos pullulare
cœpit, qui veritatem carnis in Christo nega-
runt, ut colligi potest ex Theodoreto, dial. 3,
ubi de illis inquit: *Eucharistiam et oblationes*
non admittunt, quod non confiteantur Eucha-
rismam esse carnem Salvatoris nostri Jesu
Christi, quæ verba refert ex Ignatio, epist.
ad Smyrnenses, in qua nunc non inveniu-
natur. Deinde, qui negarunt veram unionem
carnis Christi ad Deum, scilicet Nestoriani,
consequenter dixerunt, in hoc sacramento
non esse carnem divinam, et vivificatricem.
Unde Waldens., tom. 2, cap. 19, illis tribuit,
quod in hoc sacramento negaverint esse car-
nem Christi, licet faterentur adesse carnem
alterius sancti hominis, nescio cuius. Verisi-
milius tamen mihi est, negasse quidem car-
nem Dei et Verbi, non tamen carnem Christi,
quem ipsi dicebant esse sanctum hominem
purum, ut colligitur ex Anselmo, quem Wal-
densis refert, lib. de Corp. et sang. Domini,
c. ult. Et hunc fuisse errorem Nestorii con-
stat ex fragmento errorum ejus, quod habe-
tur 4 tom. operum Cyrilli, in fine. Unde licet
Lanfrancus, lib. de Eucharist., post medium,
referat fuisse quosdam hæreticos, qui dixe-
runt, in hoc sacramento esse quidem carnem
hominis, non tamen Christi, sed alterius, vel
sancti, vel peccatoris, ego nullum ejus erroris
auctorem, aut ullam mentionem in historiis
invenio. Postea in eadem Ecclesia Græca
Iconomachi videntur hanc præsentiam ne-
gasse, ut colligitur ex VII Synodo, act. 6,
tom. 3, in fine, unde forte sumpsit occasio-
nem Guid. Carmel. ut Armenos faceret hujus
erroris duces, quod ego verum non existimo,
neque ullo sufficienti fundamento dictum,
quin potius nec in tota Ecclesia Græca hæc

Tesis prævaluit, aut nimium percrebuit;
nam, cum in aliis rebus ab Ecclesia Latina
sepe dissenserit, in hoc tamen dogmate de
reali præsentia corporis Christi, Græci, et
Armeni, tam inter se, quam cum Ecclesia
Latina consentiunt, ut ex liturgiis, et ex anti-
quis Patribus, ac tandem ex Concilio Florent.
aperte constat.

2. Secundo in Ecclesia Latina, primus, qui
aperte hanc hæresim prædicavit, et defendit,
fuit Berengarius, ut hic ait D. Thomas, et
Prateol., et Castro, et Lindan., qui in suo
Dubit., dialog. 2, eum sacramentariorum om-
nium parentem vocat; et idem significat Guit-
mund., qui eo tempore contra Berengarium
scripsit librum de hac veritate. Lanfranc.
autem, lib. contra Berengarium, indicat,
quemdam Joannem Scot. antea librum scrip-
sisse, hunc errorem continentem. Unde San-
der., lib. 7, hæresi 136, sub ann. 1548, dicit
Berengarium ab illo libro suum errorem ha-
buisse; imo fertur Bertramus utroque antiquior
librum in hujus erroris comprobationem
scripsisse, qui nunc extat et prohibitus est
in indice Romano. Advertit autem Sanderus,
multos suspicari hunc librum ab aliquo sa-
cramentario post Berengarium fuisse scrip-
tum, quia de illo antiquiori tempore nulla
in historiis fit mentio talis doctrinæ, aut libri,
aut auctoris ejus. Alanus autem, lib. 4 de
Euchar., cap. 20 et 21, verum esse putat,
hunc Bertramus fuisse ante Berengarium, et
hujus erroris semina in illo libro jecisse, et
Paschasiacum ac Rabanum contra illum pu-
gnasse, cæterosque Catholicos Doctores clari-
rius et accuratius ex illo tempore de hoc
sacramento scripsisse. Postea Henriciani, et
Petrobrusiani secuti sunt hunc errorem, ut
Prateolus refert, et hi quidem dicebant,
Christum in cœna vere dedisse corpus suum,
et sanguinem discipulis; reliquos vero sacer-
dotes non habere tam efficacem potestatem;
ita refert Sander., lib. 7, hær. 142, ex Petro
Cluniacensi, epistola contra hos hæreticos.
Albigenses præterea seu Albanenses eamdem
Christi præsentiam negarunt, ut Antonin.
refert, 4 part. Theologali, tit. 41, c. 7, § 5,
et 3 part. Hist., tit. 19, cap. 4. Deinde hære-
tici dicti Flagellantes, teste Gersone, opusculo
contra illos; postea Waldenses et Wiclef, ut
late Thomas Waldens., tom. 2 de Sacrament.
Deinde Lutherus, quanquam præsentiam hanc
negare ausus non est, se tamen in eum erro-
rem valde propensum ostendit, et veritatem
Catholicam tot erroribus immiscuit, ut secta-

toribus suis realem etiam præsentiam ne-
gandi occasionem præbuerit, quod postea
præstitit OEcclampadius, quem secuti sunt
Zuinglius, Bulinger, Petrus Martyr, ac deni-
que Calvinus, qui occultando errorem, mirum
in modum illum auxit; cum enim negaret,
corpus Christi esse realiter ac substantialiter
præsens in hoc sacramento, sed solum in
cœlo, nihilominus absolute concedebat, sub-
stantiam et corpus Christi sumi et mandu-
cari a fidelibus ineffabiliter quodam modo; hunc
autem modum, solum per fidem et apprehen-
sionem postea explicabat, et ita ejus error in
re nihil a superioribus differt; non enim in-
telligit, corpus, et sanguinem Christi realiter
adesse, et conjungi accidentibus panis et
vini; sed fide et apprehensione piorum fide-
lium dicit hæc tria ita copulari, ut dum
corporaliter sumuntur symbola, spiritualiter
per fidem manducetur Christi caro. Unde
etiam dicit ab impiis accipi tantum symbola,
a piis vero etiam ipsum corpus Christi et
sanguinem. Fundamentum hujus erroris præ-
cipuum est, quia, ut putant, et falso interpre-
tantur, verba Scripturæ non cogunt, ut hanc
Christi præsentiam credamus; addunt etiam
quadam Patrum testimonia et rationes non-
nullas, quæ omnia in sequentibus paulatim
examinabimus.

3. Veritas ergo Catholica est Christi corpus
et sanguinem vere, realiter et substantialiter,
sub speciebus panis et vini consecratis, in
hoc sacramento contineri. Hæc veritas in se-
quentibus sectionibus, et conclusionibus late
confirmando est; nunc solum probatur ex
universali Ecclesiæ consensu, et definitione.
Primum enim omnes scriptores Catholicæ hanc
veritatem constanter defendant, et contra-
riam doctrinam, statim ac pullulare cœpit,
notarunt et oppugnarunt, ut Catholicæ veri-
tati contrariam, quod est signum evidens ad
discernendam hæresim a Catholicæ veritate;
doctrina enim hæretica novitatem pre se
fert, et initium ejus notari potest. Unde sta-
tim ac oritur, sua novitatem Catholicos offendit,
et ideo ab eis statim ut hæretica refutatur;
Catholicæ vero doctrina suam semper anti-
quitatem retinens, absque contradictione Ca-
tholicorum suscipitur; ita tradunt Irenæus,
lib. 3 contra hæres., cap. 3; Tertull., de
Prescrip. hæreticorum, et lib. 4 contra Mar-
cio.; Epiph. in Anacepha.; et Vincen. Lirin.
in suo lib. contra profanas novitates. Ita
vero circa hanc veritatem accedit. Doctrina
enim de reali Christi præsentia in hoc sacra-

mento semper in Ecclesia suscepta est, nec
aliquid ejus initium, post Christi et Aposto-
lorum tempora, invenietur, nam omnes anti-
quissimi Patres illam docent, ut videbimus;
at vero contrarius error, statim ac pullulare
cœpit, notatus est ac impugnatus a Patribus,
ut de antiquis Græcis ex Theodoreto citavi-
mus. De Nestorio constare potest ex Cyrillo,
et Concilio Ephesino; de Iconomachis ex VII
Synodo, et aliis Conciliis, quæ statim refer-
ram, et Damasceno, qui tempore Iconomachorum
scripsit, lib. 4 de Fide, cap. 14, et
Theophylacto illi æquali, Matth. 26, et 1 Corin-
th. 10; de Berengario et sociis ex Paschasio,
qui, ut diximus, contra Bertramum scripsit,
Lanfranco, Guitmundo, Algero, et aliis, qui
contra Joannem Scot. et Berengarium scrip-
serunt, Petro Cluniac., epistola seu lib. de hoc
mysterio contra sui temporis hæreticos, An-
selmo, Bernardo, qui eundem errorem suis
temporibus oppugnarunt, quos Hugo Victor.,
Magist. sententiarum, et omnes Scholastici
imitati sunt, idemque usque ad nostra tem-
pora observatum videmus. Antiquiores au-
tem Patres cum suo tempore contraria hæ-
resis non esset exorta, illam ex professo non
impugnarunt. Quid vero ipsi de hac veritate
senserint, infra videbimus.

4. Secundo ostenditur hic consensus Eccle-
siæ ex Conciliis, et, ut omittam, passim ab
eis hoc sacramentum appellari corpus Christi,
ut videre licet in Concil. Nicæno, can. 14,
alias 18, et aliis, quæ frequenter occurruunt
et notantur a Garetio, lib. de Vera præsencia
corporis Christi, clas. 5, afferam solum ea, in
quibus hoc definitum est. Primo in Concil.
Alexandrinò cum Cyrillo, in epist. ad Nestor.
quæ recipitur et probatur in Concil. Ephesi-
no, tom. 1, cap. 14, cum dictum esset, per
mysticam oblationem nos fieri participes
sacre carnis et sanguinis Domini nostri Jesu
Christi, subdit: *Neque enim illam ut car-
nem communem suscipimus; absit hoc; neque
ut carnem alicujus hominis sanctificati,
sed tanquam vere vivificam, ipsiusque Verbi
propriam.* Secundo, VII Synodus, action. 6,
tom. 3, in fine, damnat sententiam Iconomachorum,
qui Eucharistiam dicebant tantum
esse imaginem seu figuram Christi, quam
sententiam abominandam, et extremam de-
mentiam esse dicit, et traditioni Apostolo-
rum, et omnium Patrum, ac veritati et pro-
prietati verborum Christi contrariam. Tertio
Concilium Verselense (alii Romanum appelle-
bant), præsidente Leone IX, Berengarii et

Joan. Scotti sententiam et scripta damnavit, ut historiae referunt; hoc enim Concilium non extat. Quarto idem præstitit Concilium Turense sub Victore II, præsidente Ildebrando cardinale ejus legato, qui postea fuit Pontifex Gregorius VII, et eamdem veritatem definivit. Quinto Concilium Rhemens., tempore Nicolai II, contra eamdem hæresim congregatum est, in quo Berengarius suam hæresim abjuravit, ut habetur in secundo tomo Conciliorum, et in c. Ego Berengarius, de Consecr., dist. 2. Sexto cum Berengarius in sua abjuratione inconstans fuisset, coactum est Concilium Romanum tempore Gregorii VII, in quo veritas Catholica iterum definita est, et Berengarius etiam iterum resipuit, et confessio mem suæ fidei dedit, in qua fertur usque ad mortem perseverasse. Legatur Gerson, serm. 4 de Cœna Domini, et Sabellicus, Aeneade 9, lib. 3. Septimo Concilium Constantiense, sect. 8 et 45, damnavit contrarium errorem in Joanne Hus, et Joanne Wiclef, quod postea Martinus V confirmavit. Octavo Concilium Lateranense sub Innocent. III, et habetur in c. Firmiter, de Summa Trinitate. Nono Concilium Viennense sub Clemente V, Clementina unica de Reliquis et venerat. Sanct. Decimo Concilium Florentinum in decreto Eugenii. Undecimo, copiosius et distinctius quam cætera, Tridentinum. sess. 43. Duodecimo tandem sunt plura alia Concilia provincialia, et Pontificum decreta, quæ referuntur de Consecratione, dist. 2, et in decretalibus, toto titulo de custodienda Eucharistia, et titulo de Celebrat. missar., ubi est insigne capitulum Cum Marthæ; facit etiam generalis regula, quæ in c. Ad abolendam, de Hæreticis, traditur, ubi damnantur, qui de sacramento corporis et sanguinis Domini aliter, quam Catholicæ Ecclesia, sentiunt. Quæ omnia ita sufficiunt ad veritatem Catholicam confirmandam, ut licet hæreticis daremus, quod falso assumunt, in Scriptura sacra expresse non contineri, nullum inde præjudicium, nullumque periculum veritati fidei creatur; ad veritatem enim fidei confirmandam, non solum Scripturæ sacre auctoritas, sed etiam Ecclesiastica definitio, et traditio sufficit.

5. Sed quæri hic obiter solet, an sit hæc veritas inter articulos fidei numeranda; multi enim negant, quod hæc veritas in symbolo fidei non contineatur. Aliis vero affirmandum videtur, ut Duran. in 4, d. 40, q. 4, num. 27; Scot., quæst. 4; Gabr., lect. 83 in

canon.; Ledesma, 1 part., quæst. 16, art. 1, dubio 2; Soto, d. 9, quæst. 2, art. 2, quia habetur (inquit) expresse in Scriptura sacra. Quæ ratio non sufficit, ut constat; non enim omnia, quæ in Scriptura habentur, inter articulos fidei annumerantur. Ne igitur quæstio de nomine esse videatur, primum statuamus quod ad rem pertinet, videlicet, omnes fideles teneri ad hanc veritatem explicite credendam; oportet enim, ut possint seipso probare, et corpus Domini dijudicare, ut 1 ad Cor. 11 dicitur, quod tamen, sine hac fide, præstare non possent, quia sine illa fieri non potest, ut debitus honor, ac reverentia huic sacramento tribuatur. Deinde dubium non est, quin hoc mysterium speciale difficultatem habeat, a reliquis distinctam. Unde propter hanc duplē causam potest hæc veritas articulus fidei vocari. Addo tamen, quia ejus cognitio non exigitur, ut ita dicam, propter solam fidem, seu cognitionem, sed propter usum, et operationem, ut huic sacramento conveniens adoratio, et reverentia exhibeat, ideo non esse expresse positam in symbolo; ibi enim posita sunt, quæ per se sunt necessaria propter fidei perfectionem, non propter usum; potest tamen ad illud revocari, scilicet, ad articulum de omnipotencia Dei, vel de sancta Ecclesia, ut D. Thom. tradit 2. 2, quæst. 4, art. 8, ad 6.

SECTIO II.

Utrum realis Christi præsentia in hoc sacramento, ex verbis, quibus Christus illud promisit, satis colligatur.

1. Stabilita fidei hujus præsentiae ex universalis consensu et definitione Ecclesiæ, ad majorem ejusdem fidei confirmationem, et hæreticorum confutationem, oportet hujus fidei fundamenta sigillatim ostendere, simulque hæreticorum objectionibus satisfacere. Unum autem ex præcipuis fundamentis est Scriptura sacra, ex qua, quicquid præsenti instituto deseruire potest, ad duo capita reducitur: alterum est institutio seu exhibitiō hujus sacramenti, de qua in sequenti sectione; alterum est præmissio, sub qua omnis prædictio seu adumbratio hujus sacramenti comprehendendi potest.

2. Dicendum est ergo, probabilius esse, ex præmissionibus hujus sacramenti sufficienter probari posse realem Christi præsentiam, non tamen hoc argumentum esse adeo certum, ut per se solum ad fidem confirmandam sufficiat.

ciat. Hæc assertio declaratur et probatur breviter, discurrendo per loca Scripturæ, in quibus hæc præmissiones continentur. Et primum omnium sumi potest argumentum probabile ex figuris, quibus in veteri testamento excellentia hujus sacramenti indicata est, quas supra, quæst. 73, in Commentario art. 6, explicuimus, et probabilitatem hujus argumenti, circa textum D. Thom., declaravimus. Quibus addi possunt nonnulla verba Prophetarum, in quibus tanta indicatur excellentia hujus sacramenti et sacrificii, ut ad merum panem et vinum accommodari non possint; hujusmodi sunt verba illa Malach. 1: *Ab ortu solis usque ad occasum nomen meum glorificatur inter gentes, et in omni loco incensum offertur nomini meo, et sacrificium purum, quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens.* Quem locum ponderavit Iren., lib. 4 cont. hær., c. 32, et plures alii Patres, quos ibi notat Feuar., et afferemus eos infra, agentes de sacrificio. Simile argumentum sumi potest ex verbis Zach. 8: *Bibent et inebriabuntur, quasi vino; et inf.* : *Quid enim bonum ejus est, quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, et vinum germinans virgines?* Quod testimonium de lege Evangelica, et hoc sacramento, Hier. et alii Patres intelligunt, et habet sine dubio magnam energiam, nam si esset nudus panis et vinum, vix afferri posset probabilis ratio, ob quam præferendum esset non solum omnibus sacramentis veteribus, sed etiam novis, neque esset cur in hoc sacrificio tam magnificus ostenderetur Deus, neque cur tota bonitas et pulchritudo Ecclesiæ in eo quodammodo sita esse diceretur. Unde de hoc etiam sacramento exponuntur mystice verba illa Ps. 140: *Memoriam fecit mirabilium suorum misericors et miserator Dominus; escam dedit timentibus se.* Quamvis enim ad litteram dicta sint de manna, tamen sicut illud fuit præcipua figura hujus sacramenti, ita in illis verbis indicata sunt mirabilia opera, quæ in hoc mysterio Deus operatur. Unde Amb., super Ps. 38, dicit, mysteria hujus sacramenti fuisse a Prophetis adumbrata.

3. Deinde afferre possumus præmissiones novi testamenti, in quo duæ sunt præcipuae. Altera est Matt. 28: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.* Quæ verba probabilius intelligi possunt de præsentia, quam semper se habitum in Ecclesia sua, per hoc sacramentum,

Christus promisit, ut exponit Clemens V, cum Concil. Viennens., in Clementina unica, de Reliq. et venerat. Sanct. Innocent., lib. 4 de hoc mysterio, c. 44; Laurent. Justin., ser. de Euchar. Sed, licet probabilis sit et propria expositio, ut notavit etiam Jansen., c. 149 Concor., tamen non est efficax, quia sancti Patres ad litteram exponunt hunc locum de præsentia divinitatis, aut de singulari Christi providentia erga Ecclesiam. Unde hæretici huic loco nobis alium opponunt, Matt. 26, ubi Christus dixit: *Me autem non semper habebitis, quod intelligendum (inquit) est de præsentia corporali.* Respondemus autem intelligi quidem de præsentia corporali, sed visibili, et per modum quantitatis, ut patet ex verbis antecedentibus: *Pauperes habebitis vobiscum, me autem non semper, etc.*

4. Præcipua ergo præmissio, qua maxime probari potest hæc veritas, facta est a Christo Joan. 6; quam ut explicemus, supponendum est, certum esse, in principio illius capituli egisse Christum de pane materiali, quo turbas prius saturaverat, propter quam causam turbæ illum sequebantur; inde vero sumpta occasione, transtulisse sermonem ad spiritualem cibum, dicens: *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam;* per quem cibum intellexisse Christum generatim omne bonum animæ exponunt Chrys. et alii. Aug. vero, tract. 25, intelligit de Christo et de mandatione ejus per fidem, et ibi subiungit illa celeberrima verba: *Quid paras dentem et ventrem? crede et mandasti,* quæ recte potuit eo loco ponere, quia nondum de hoc sacramento sermonem instauerat. Hinc ergo dissensio orta est, etiam inter Catholicos, an reliqua pars capituli, ubi Christus agit de manducando et bibendo corpore et sanguine suo, intelligenda sit per metaphoram de Christo secundum se, et de spirituali mandatione per fidem, an vero de Christo, prout est in hoc sacramento, et de sacramentali mandatione. Quod vero hic posterior sensus verior sit, probatur primo, quia antiqua Concilia in hoc sensu usa sunt illo loco, ut videre licet in Concil. Ephes., et VII Synodo præcedente sectione citatis, et ex Concil. Cabilonens. II, c. 46, et Trident., sess. 13, c. 4, indicat, liberum esse varie hunc locum interpretari, juxta varias Sanctorum expositiones, intelligendum videtur, vel ita ut unus sensus alium non excludat, vel certe, ut juxta omnes verum sit non esse illo

loco præceptam communionem sub utraque specie omnibus et singulis fidelibus. Denique in hoc sensu utitur Ecclesia illo Evangelio in festo corporis Christi.

5. Secundo omnes antiqui Patres ita expounderunt. Ex Latinis sit primus Cyprian., lib. 4 ad Quirin., c. 22, lib. 3, c. 25, juncto 26, clarissimus serm. de Cœna Domini, declarans quomodo Christus in illa cœna implevit quod hoc loco promiserat, et in expositione orationis Dominicæ. Secundus, Hilarius, 8 de Trin., col. 6, ubi ex illis verbis: *Caro mea vere est cibus*, concludit, tam verum esse, nos sumere carnem Christi, quam Verbum assumpsisse carnem. Tertius, Ambr., lib. de Myster., c. 8, in fin., l. 4 de Fide, c. 5, clarissime 6 lib. de Sacramen., c. 1. Quartus, Hieron., Matth. 6, circa illa verba: *Panem nostrum quotidianum, et optime Ezech. 18, circa illa: Panem suum esurienti dederit, et epist. 150 ad Edibiam, quæst. 62, et ita est intelligentus difficilis locus ejusdem Hieron. super ad Eph. 4, circa illa verba: In quo habemus redēptionem, sic enim ait: Dupliciter sanguis Christi et caro intelligitur, vel spiritualis illa, atque divina, de qua ipse dixit: Caro mea vere est cibus, et: Nisi manducaveritis carnem filii hominis; vel caro quæ crucifixæ est, et qui lancea effusus est sanguis. Quæ verba exponens Magist., d. 8, duplex (inquit) est caro Christi, altera contenta in hoc sacramento, et hæc est caro crucifixæ, altera non contenta, sed significata, et hæc est corpus mysticum. Sed hæc expositio nec quadrat verbis Hieron., nec præsenti testimonio Joan., quod tractamus. Distinguit ergo Hieron. duplē carnem Christi non re, sed statu et conditione, ut patet ex subsequentibus verbis, sic enim ait: *Juxta hanc divisionem, et in Sanctis ejus diversitas carnis et sanguinis accipitur, ut alia sit caro, quæ visura est salutare Dei, alia quæ regnum Dei non possidebit*; sicut ergo eadem caro, propter duplē statum mortalem et immortalem, dicitur duplex, et altera, scilicet immortalis, visura dicitur salutare Dei, altera nempe mortalis regnum Dei possidere non posse, ita eadem caro Christi gloriosa, vel quæ sub speciebus panis in cibum datur, dicitur spiritualis et divina, et a se ipsa distinguitur, quatenus in statu passibili crucifixæ est. Quintus sit Greg., l. 7 Moral., c. 4. Sextus, Leo P., ser. 6 de Jejunio septimi mensis: *Dicente (inquit) Domino: Nisi manducaveritis carnem filii hominis, etc., sic sacre mensæ communis**

*care debetis, ut nihil prorsus de veritate corporis et sanguinis Domini ambigatis, hoc enim ore sumitur, quod fide creditur; quæ ultima verba sunt valde notanda contra Calvin. Septimus, Isid., lib. de Officiis Eccles., c. de Sacrificio. Octavus, Tertull., lib. de Orat., c. 6, ubi hunc locum explicat per verba institutionis. Nonus, Prosper, lib. de Promiss. et Prædic. Dei, part. 1, c. 39, et part. 3, c. etiam 39. Decimus, Bernard., ser. 1 de Pasch., et ser. 1 de Vigil. Nativit., in fine. Undecimus, Lauren. Justin., lib. de Obedientia, c. 14. Duodecimus, Hesychius, lib. 6 in Levit., c. 22. Decimus tertius, Euseb. Emiss., hom. 5 de Pasch. Decimus quartus, Cassiod., in illa verba Ps. 109: *Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech*. Decimus quintus, Augustin., quem latius referam, quoniam auctores contrariae sententiae ejus potissimum auctoritate nituntur. Igitur lib. 3 de Consensu Evangelist., c. 1, dicit, ideo Joannem in cœna non fecisse mentionem Eucharistiae, quia alio loco prolixum de illa Christi sermonem retulerat; expresse etiam ser. 46 de Verbis Domini, et ser. 2 de Verb. Apost., et in lib. Quæstionum in Levit., q. 57, in fine, u' i recte ponderat, in veteri testamento fuisse prohibitum edere sanguinem, in novo vero, Joan. 6, præceptum esse bibere sanguinem Christi, in hoc sacrificio. Quod prius notaverat Cypr., ser. de Cœna Domini; est autem ponderandum, in antiqua lege, non fuisse prohibitum bibere sanguinem in signo, aut in figura, seu per fidem, nam potius hoc modo bibeant omnes de spirituali consequente eos petra, ut 1 Cor. 10 dicitur; prohibebant igitur bibere realiter et corporaliter; hoc ergo modo intelligit Aug. mandatum esse in lege nova sumere sanguinem Christi; insignis vero locus Augst. est, ep. 98, sed difficilis et ab hereticis prave intellectus: *In ipsa (inquit) carne hic ambulavit, et ipsam carnem manducandam nobis ad salutem dedit, nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit; et infra interpretans de promissione hujus cibi locum Joannis, subdit: Carnaliter illud cogitaverunt et putaverunt, quod præscissurus esset Dominus particulas quasdam de corpore suo, et datus illis, et dixerunt: Durus est hic sermo; ipsi autem erant duri, non sermo, ille autem instruxit eos, dicens: Spiritus est, qui vivificat, caro non prodest, spiritualiter intelligite quod locutus sum; et subdit difficilia verba: Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis, et bibi-**

*turi illum sanguinem, quem fusuri sunt; sacramentum aliquod commendavi, spiritualliter intellectum vivificabit vos. Sed mens Augustini ex prioribus verbis constat; late enim dixit, nos manducare eamdem carnem, quod de Maria sumpsit, et rejicit falsam intelligentiam de particulis corporis visibilis edendis, ex quo conclusit, necesse esse hoc sacramentum visibiliter celebrari, et invisibiliter intelligi; hoc ergo idem intendit in citatis verbis, quæ eodem modo, quo supra citata verba Hieronymi, exponenda sunt, scilicet, non hoc corpus, quod videtis, id est, non in propria specie illud manducaturi estis, sed sub aliquo sacramento, quod hoc spiritualliter intelligendum et credendum; sic enim idem Aug., lib. 11 contra Faust., c. 7, dixerat, in Scriptura sacra nominari rem a qualitate seu modo, non a substantia, ut 1 Cor. 15: *Resurget corpus spirituale*; sic ergo caro Christi existens in hoc sacramento dicitur spiritualis caro, seu spiritualiter intelligenda. Quod praeterea confirmari potest ex alio eleganti loco ejusdem Augustin., lib. 2 contra Adversar. legis et Prophet., c. 9, ubi hunc locum interpretando, inquit: *Mediatorem Dei hominum, hominem Christum Jesum, carnem suam manducandam, bibendumque sanguinem dantem, fideli corde, atque ore suscipimus, licet, horribilis videatur humanam carnem manducare, quam perimere, et humanum sanguinem potare, quam fundere*. Ubi notandum est verbum illud, *corde et ore*; necesse est enim non solum de spirituali, sed etiam de corporali et sacramentali sumptione intelligi; et nihilominus statim subdit locutionem illam: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, esse figuratam, quia videlicet non est intelligenda de manducaione carnis humanæ, ferino more, et in propria specie, sed modo sacramentali, et sub specie aliena; et eodem modo, lib. 3 de Doctrina Christ., c. 16, dicit, in his verbis contineri tropum, id est, mysterium, ne scelus appareat manducare carnem humanam*. Præterea, lib. 4 de Peccat. merit., c. 20: *Audiamus (inquit) Dominum, non quidem de sacramento lavacri, sed de sacramento mensæ suæ, quo nemo rite nisi baptizatus accedit, dicentem: Nisi manducaveritis carnem, etc. Ultimo tandem tract. 26 in Joan. exponens hunc locum, inquit: Nam et nos hodie accipimus visibilem cibum, sed aliud est sacramentum, aliud virtus sacramenti, quod multi de altari accipiunt et moriuntur; videte ergo fratres, panem cœlestem spiritualiter manducate, innocentiam ad altare portate; agit ergo de sacramentali manducaione, propter hanc enim ad altare acceditur, non tamen digna sine spirituali, quia vera fide, et puro corde accedendum est. Unde infra subdit: Qui non manet in Christo, et in quo non manet Christus, procul dubio non manducat spiritualiter carnem ejus, nec bibit illius sanguinem, licet premat dentibus sacramenta corporis et sanguinis Christi.**

6. Tertio, Patribus Latinis consentiunt Græci. Primo enim ita exponit Athanas., lib. de Human. nat. suscept., ubi ait, nos habere primitias gloriae, quia in communionem corporis Domini admissi sumus, sicut ipse dixit: *Panis quem ego dabo, caro mea est, spiritus enim vivificans est caro Domini, quia de Spiritu vivificante concepta est. Quibus ultimis verbis indicat egregiam expositionem illorum verborum Christi: Caro non prodest quicquam; verba quæ ego locutus sum vobis spiritus et vita sunt; quam optimè etiam prosequitur, oratione circa illa verba: Quicunque dixerit verbum contra filium hominis, etc., versus finem. Denique in synopsi Scripturarum, l. 4, dicit expresse, Christum hoc loco de mysteriis disseruisse. Secundus sit Basil., lib. 1 de Bapt., part. ult., et ser. 2 de Bapt., c. 3, et in Regul. moral., reg. 21, c. 1 et 2. Tertius, Chrys., hom. 45 in Joan., et hom. 83 in Matt., ubi advertit, Apostolos non fuisse miratos, quando illis tradebantur mysteria, quia jam de illis instructi fuerant hoc loco; idem hom. 21 ad Populum. Quartus, Epiph., heresi 55. Quintus elegantissime Cyrill. Alex., toto lib. 4 in Joan., et lib. 10, cap. 43, et lib. 2 de Fide ad Regin., circa finem, sub titulo, *De eo quod Christus per paternam virtutem surrexisse dicitur*. Idem, de Fide ad Theodos., circa finem. Sextus, Cyrill. Hierosolym., categ. 4. Septimus, Damasc., lib. 4, cap. 44. Octavus, Theodor., lib. 4 Hist., cap. 10. Nonus, Clemens Alex., lib. 1 de Pædag., cap. 6, ubi hanc ponit expositio nem, licet aliam non rejiciat, et ex illo loco exponendus est alius obscurus, lib. 2 Pædag., cap. 2, ubi sic inquit: *Duplex est sanguis Christi, alter carnalis, quo redempti sumus, alter spiritualis, quo uncti sumus, et hoc est bibere Jesu sanguinem, esse participem incorruptionis Domini; illa enim distinctio duplicitis sanguinis jam supra in Hier. et August. explicata est. Quod vero sumptionem hujus sanguinis per effectum describit, non excludit sacramentalem usum, sed indicat hunc sine**